

AZ ÁLLATKERTRŐL

Ezelőtt öt esztendeje vette át Budapest Székesfőváros saját tulajdonába és gondozásába a régi állatkert maradványait és ekkor senkisésem mert gondolni arra, hogy ezen az elárvult és végleg elhanyagolt helyen igen rövid idő alatt Budapestnek olyan művészi gyöngye létesüljön, amelyről csak a legnagyobb dicsérettel és őszinte elismeréssel beszélhetünk. Sajnos, hogy csak igen ritkán szólhatunk építőművészeink osztatlan, általános igazi sikereiről s mindig ott kísért mellette vagy a meg nem értés, vagy a még rosszabb gáncs, mely a legnagyobb sikert is elhomályosítja. Mi, kik épülőfélben láttuk az állatkertet s láttuk a tervezők nagy ügyszeretetét és őszinte buzgóságát és láttuk azokat a furcsa házacskákat kibontakozni állványai közül, mi sem

mertük remélni azt az általános nagy sikert, amely a megnyitás napján mindenfelől megnyilatkozott. A nagy ovációba a szeretetnek hangjai is belevegültek, mert megszerettük újból a mi állatkertünket, megszerettük ezeket a furcsa házakat, ezeket a magas tetejű, karcsú tornyú, meszelt falú épületeket. Furcsa házak is ezek; az egyik ház sárga, a másikon a kék s vannak olyanok, melyen a zöld szín virít. A faragott tölgyfarovásokból — a magyarok himzésnek mondják ezt — az ősi égő piros virít felénk és a pávakék.

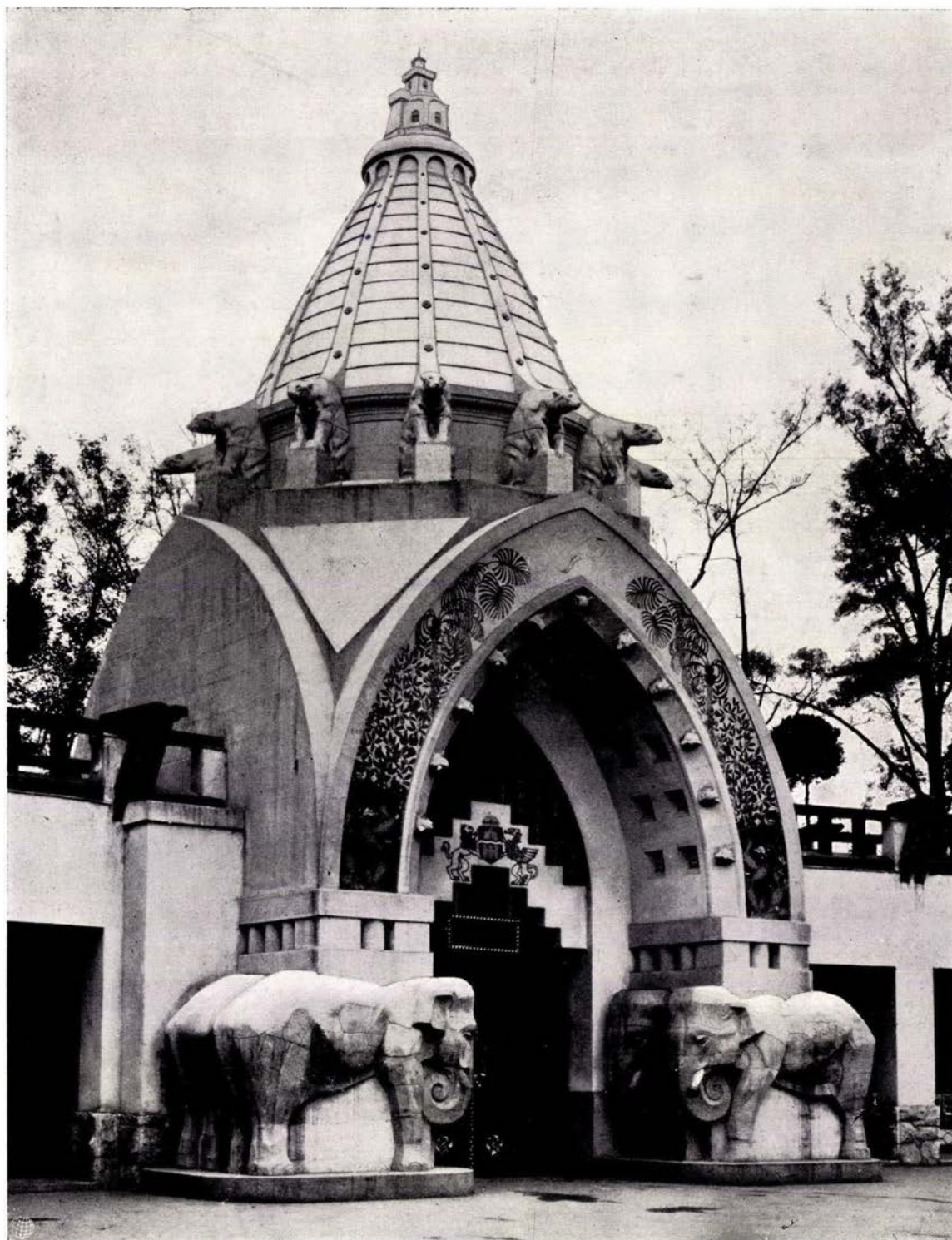
Látunk hófehér falakat, sötét boronafalakat, vannak durva kőből összeépítettek, vannak finom nyerstéglából épültek és ezekre borul rá mint a gomba az a fantasztikus művészi hatású vörös apró kis cserepes vagy zsindelyes tető, másutt meg az ősi szalmafedél omlék alá az oszlopos tornágra. A toronycsúcsokon ott a csillagos, buzogányos fejfa, a gerendákon a rovás, vagy a furcsa himes festés, tarka színekkel s a boronafal apró ablakain bevetődő napsugár bevilágít ezekbe a kedves gerendás házakba és végigsiklik a furcsa ákombákomokkal telekapált kilíncsen és tarka-barka festéseken. Minden oly vidám és kedves itt, amit lehetetlen meg nem szeretnünk. Pedig egyszerű igénytelen kis házak; nem hivalkodnak ezek a díszek: mindent a helyénvalónak találunk és semmi fölöslegeset. A díszek nem önönmagukért vannak a házakon, hanem szerves részei, az egész háznak kiegészítői és egyszersmind szerkezetei is. És jól esik ezeket itt látnunk — Budapesten.

Valami új hangulatot hozott ez a pár ház ide a körönges közbe, melyhez hasonlót már láttunk valahol a hegyek között lombos kicsi falvakban, hol magyarok laknak. És ez a hangulat fog meg bennünket itt újra és ez szól hozzánk frissen, megfinomodva, átdesztillálva. Mindezt fokozza a gyönyörű környezet, az utaknak szép perspektívája, az épületeknek művészi beállítása és sok-sok apróságnak látszó művészi és szerkezeti fogás, mely mind együtvéve hozzájárult ahhoz, hogy Budapesten sikerült olyan állatkertet csinálni, amely szép is, jó is és céljának is megfelelő.

Ez az állatkert valóban megállja helyét a külföldi leghíresebb állatkertek mellett is. Ha kisebb is azoknál, se baj, hiszen csak most kezdték el építeni s folytatni is fogják. De elvitázhatatlan tény, hogy a mienkének van hangulata, valami különös hangulata és ezt a külföldiekében hiába keressük, mert ezek a kis épületek, ezek a téglából, fából, kőből épült, cseréppel, zsindelylyel, szalmával fedett kisebb-nagyobb épületek valóban szépek, művésziek, fiatalosan frissek, vidámak és — magyarok. Szóval eredetiek. És ez már valami... És ez annak az osztatlan sikernek a titka.

BUDAPEST
SZÉKES-
FŐVÁROSI
ÁLLATKERT

Főbejáró

BUDAPEST
SZÉKES-
FŐVÁROSI
ÁLLATKERT

BUDAPEST
SZÉKES-
FŐVÁROSI
ÁLLATKERT

Az állatkert bejáró kapuzatának részlete.

Az igazgatói iroda épületének főhomlokzata a pénztárhelyiséggel és ugyanennek az épületnek hátsó homlokzata a feljáróval

BUDAPEST
SZÉKES-
FŐVÁROSI
ÁLLATKERT

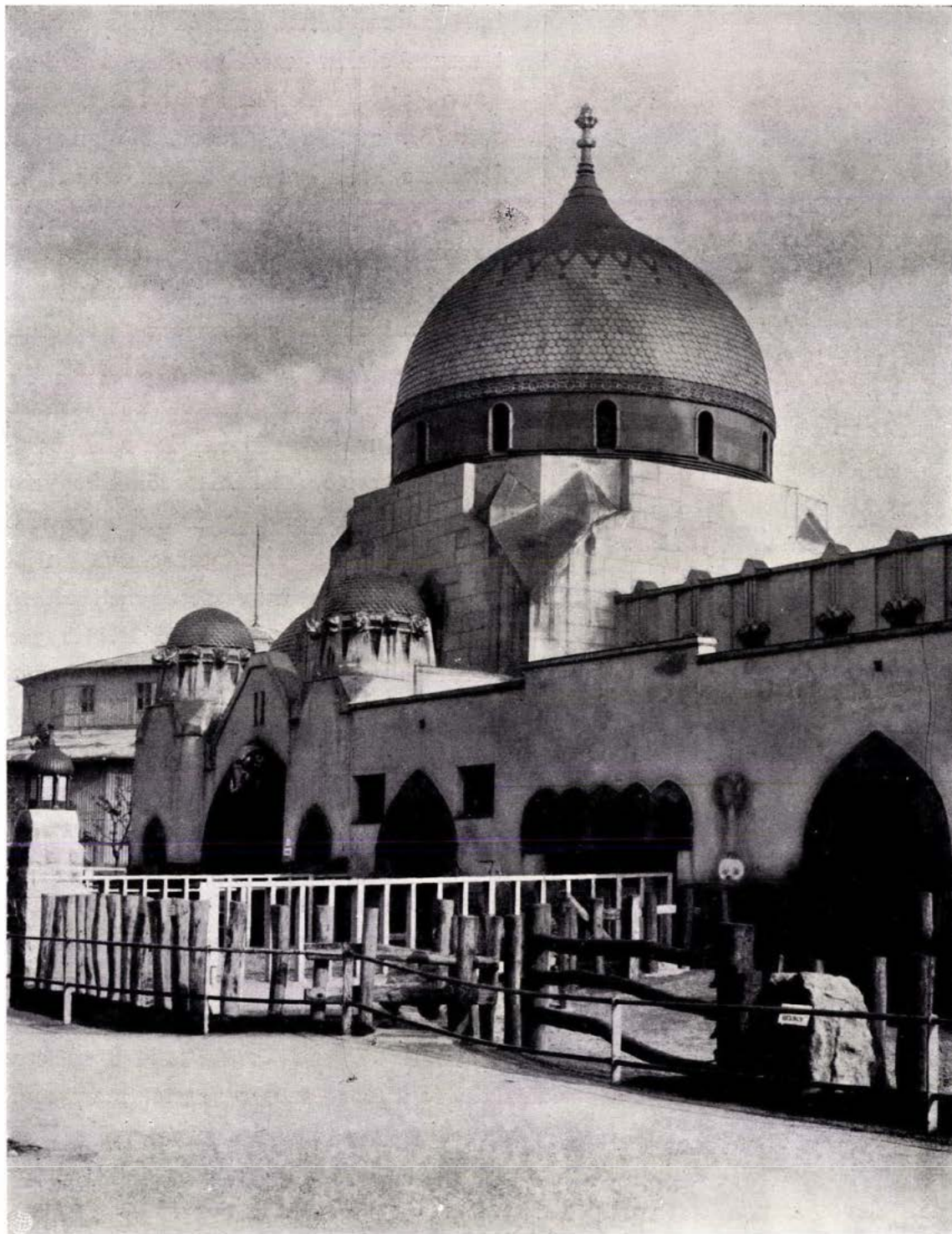

A vastagbőrűek házának mellékkapuja

Budapest Székesfőváros törvényhatósági közgyűlése az állatkert előmunkálatait egy tizenkét tagú bizottságra bízta, amelynek lelke dr. Bódy Tivadar alpolgármester volt és egyúttal bőkezűen gondoskodott közel négy millió megszavazásával a szükséges anyagiakról is. Ezután átadta a munkálatok végrehajtását egy szűkebb bizottságnak; ennek tagjai dr. Vaszilievits János és dr. Bódy Tivadar alpolgármesterek mint elnökök, dr. Márkus Jenő tanácsnok mint helyettes-elnök, dr. Kovách Aladár, dr. Lendl Adolf, dr. Neuschloss Kornél fővárosi bizottsági tagok, továbbá a műszaki hivatal kirendeltsége s az élén álló Végh Gyula műszaki tanácsos voltak. Ez a szűkebb körű bizottság intézte azután közvetlenül az építkezés előzetes munkálatait.

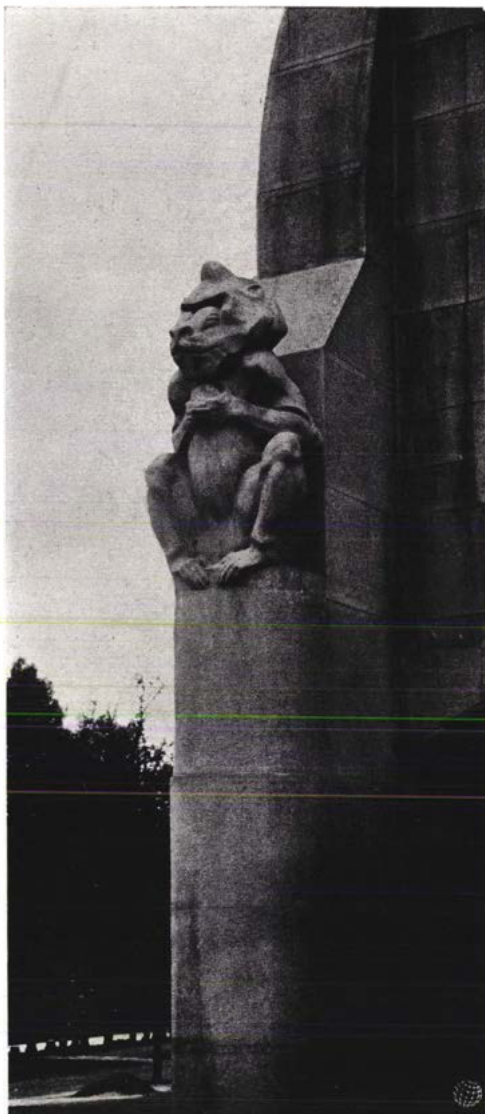
A rendelkezésre álló egész terület helyes beosztása volt a kezdő feladat. Ennek megoldásánál nagy nehézséget okozott a közeli vasútnak szomszédsága. A vasút mentének egész hosszában részben a füst meggátlására, az állatkert alacsony szintjét néhol négy, másutt 6—7 méter magas, változatos festői

BUDAPEST
SZÉKES-
FŐVÁROSI
ÁLLATKERT

A vastagbőrűek háza a főbejáróval

BUDAPEST
SZÉKES-
FŐVÁROSI
ÁLLATKERT

A főbejáró részlete

magaslatokat. A másik hegy, melynek főleg mesterséges gránit és gneisztáblák alkotják a zömét, a tó közelében áll, melynek szintjét 2—3 méterrel lesüllyesztették és ez által is megváltoztatták annak egész környezetét, mely eddig bizony mesterkelt és igen kietlen volt. Az egész úthálózatnak beosztása és az állatkert egész képének ily művészi megoldása Végh Gyula műszaki tanácsosnak elévülhetetlen érdeme.

Magának a kertnek átalakításában, a liget szépségének fejlesztésében pedig Ilseman Keresztély fővárosszerte elismert kertészeti igazgató segédkezett nagy szakismeretével. Itt, amennyire lehetséges volt, a flóra összeválogatásában

* Ezek a nagyterjedelmű hegyek egészében cementbetonból készültek; belül üresek s itt helyezték el látatlanul az állatok belső ketrezeit.

hatású dombháttal emelték ki s kívülről támasztófalakkal szegélyezték. Ez a dombosvölgyes terület másként hat a nézők szemére, mint a sík mező. Nagyobbnak látszik a láthatlanul bekerített terület, ha hullámosan dombos, mintha sík a szintje. Ennek hasznát különben a Hamburg városi állatkertben láttuk. Itt a hullámosan lejtő területen igen nagy könnyedséggel vetnek oda néhány fából, bokorból alkotott csoportot az állatok házikói közé, mindegyiket a maga kellő helyére s közben a szemet elvezető, fedetlen mezőket hagynak a domboldalakon, hogy szinte megnyúlik a távolság és tágul a perspektiva a néző előtt. Valóságos művészet kellett ahhoz, hogy a terület közepén levő két magas, körülbelül 40 méter magas, sziklás hegyet felépíthessék abban a változatos formában, ahogy ezek most állanak;* a Karszt szürke szikláit jellemző formában felépült mesterséges, kopott kötömbök és sziklák között gyepes kis mezők, vizmosta szakadékok és barlangok vannak, melyek a körülfekvő sík területre levezetnek és ezzel természetyszerűen összekapcsolják a sziklás

BUDAPEST
SZÉKES-
FŐVÁROSI
ÁLLATKERT

A vastagbőrűek házának belső képe

BUDAPEST
SZÉKES-
FOVÁROSI
ÁLLATKERT

a botanika kivánalmainak feleltek meg s főleg tekintettel voltak arra, hogy hazánk jellegzetes flóráját mutassák be csoportosítva és így némiképen pótolhassák a szomorú sorsra jutott botanikus kertünket.

A tervező építészeknek nagy segítségére volt dr. Lendl Adolf az állatkertnek nagy szaktekintélyű igazgatója, aki a zoológiai, illetőleg a tudományos program kidolgozásával szerzett érdemeket. Minden egyes épületnek beosztása az ő adatai, az ő szorgos tanulmányai szerint épült. Ő adta meg mindig az egyes épületek programját és a beosztásának fő elveit, amit azután a konstruktörök nagyjából megoldottak

s építészeink azokat átgyúrva művészi formába öntötték. A külföldi állatok háza az állatok származó hazájának jellegzetes stílusában épültek s a mi hazai állataink kerültek azokba a kedves, magyar érzéssel és szeretettel megtervezett házacskába, melyeket az előbb említettünk. Vegyük előbb az első

Dohánytőzsde a vastagbőrűek házában

A vastagbőrűek házának mellékkapuzata

csoportot. Ezek között legnagyobb terjedelmével kitűnik, a keleti hangulatot visszatükröző vastagbőrűek háza, amely dr. Neuschlosz Kornél fővárosi bizottsági tag, építésznek a műve. Ezt az épületet és a monumentális főkaput a többi épületektől eltérően külön tervezték. Nem az az együttes tervezői kar, amely az állatkert összes többi épületeit emelte. Neuschlosz dr. nemcsak mint az összes építkezések és technikai munkálatok ellenőrzésével és felülvizsgálatával volt elfoglalva, hanem mint tervező is kivette részét az állatkert építkezésének hatalmas munkájában és itt nem mulaszthatjuk el, hogy

BUDAPEST
SZÉKES-
FŐVÁROSI
ÁLLATKERT

A vastagbőrűek háza a mellékbejáróval

**BUDAPEST
SZÉKES-
FŐVÁROSI
ÁLLATKERT**

meg ne említsük, hogy teljesen önzetlenül, tehát tisztán ügyszeretből.

Valóban bámulatot kelt ezeken az épületeken felhalmozott különféle nemes anyagoknak a szépsége: eosin, grés zománcos csempék, mozaik, színes üvegek váltakoznak a különféle bányákból összeválogatott terméskövek mellett alkalmazva. A legsikerültebb része az épületcsoportnak a vastagbőrűek házának interieurje, hol Neuschloss dr. mint interieur tervező mutatkozott be. Mindkét épület kompozíciója a lehető legnagyobb változatosságot és a fantázia kifogyhatatlanságát mutatja. Ez a szabad mozgás és a kifogyhatatlan változatosság jellemzi legjobban az állatkertnek e két legnagyobb épületét és az egész Neuschloss dr. tervezői munkásságához méltó nagyszabású alkotás.

A különféle külföldi építkezési módok nyomán épült házak közé tartozik a zsiráfok háza, a struccok háza és a krokodilusok tanyája. Az első monumentálisabb, a struccok háza az agyagos vert fal építkezés modorában épült, szalmatetővel, naív, primitív szerkezettel, míg az utóbbi faépítkezés; pilótákon épült vízház.

Lámpa a vastagbőrűek házáról

Zsiráfház főkapuja

Az épületek második csoportjába tartoznak azok a házak, amelyekbe hazánk állatvilágát helyezték el, s amelyekről az előbbieken szóltunk már egy ízben. Ez utóbbiaknál nagy feladat elé állították a tervező művészeket, az egyszerű ösmagyar építési formanyelven át kellett ültetni, összhangzásba kellett hozni az új építési anyagokkal. És ez sikerült is nekik. Új formanyelven jelentek meg előttünk a vasbeton és a vasszerkezetek; nem esnek ki a primitív

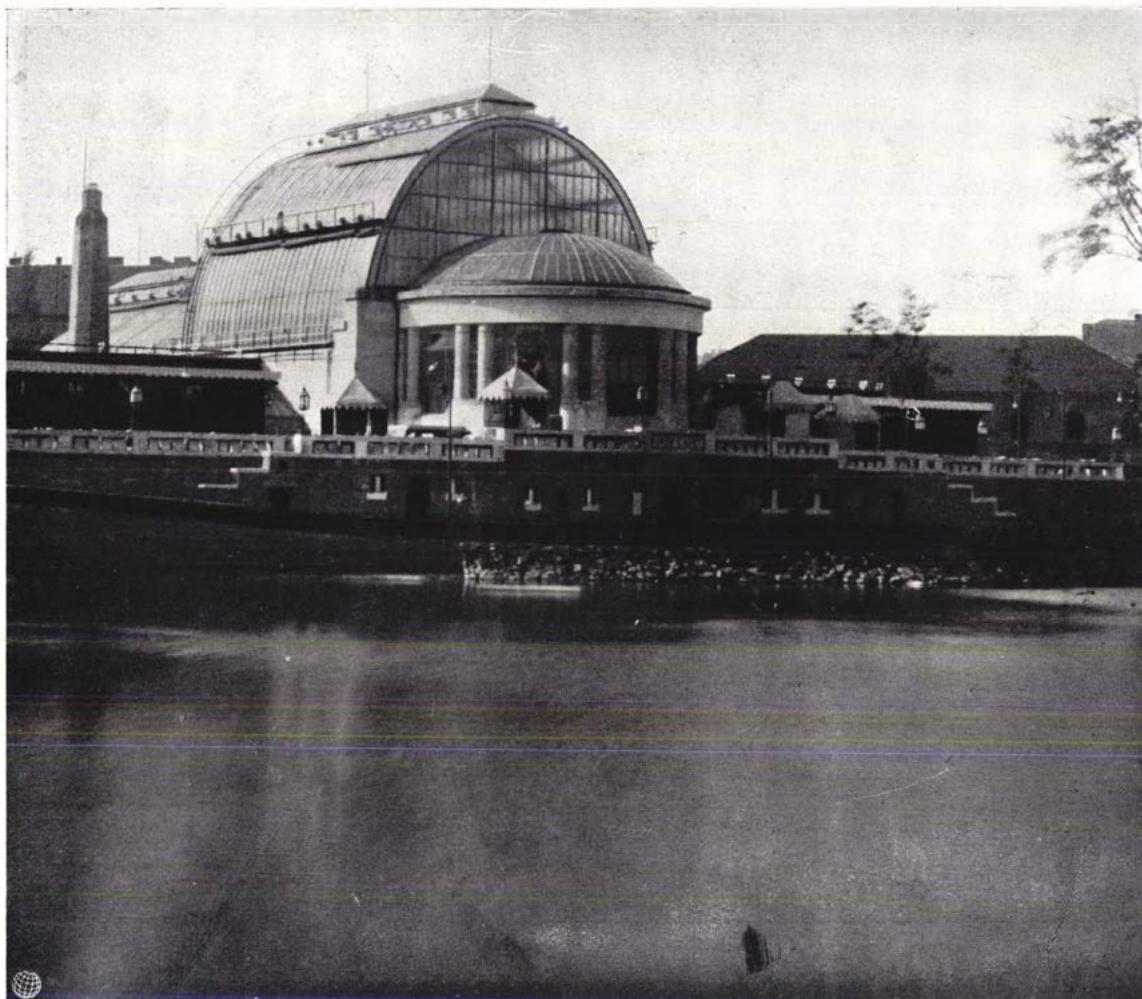
BUDAPEST
SZÉKES-
FŐVÁROSI
ÁLLATKERT

Zsiráfház a főbejáró oldaláról nézve

magyar építkezés formáiból, hanem hozzásimulnak, alkalmazkodnak hozzá. És észre sem vesszük, hogy tulajdonképpen több történt itt, mint egy szerkezetnek új alakban való bemutatásánál. Határozottan több. A parasztnak mondott s talán sokszor kigúnyolt magyar építkezési törekvés egy sikere volt ez a megoldás. Kiket is illet meg az érdem voltaképpen? Az egyik hozzájárult tanácsával, hogy célszerű legyen minden épület, a másik megpróbálta ezt az ideát megrögzíteni, a harmadik ezt az előkészített munkát művészi formába öntötte, a negyedik elhelyezte a megfelelő környezetbe, az ötödik háttérrel adott az épületnek, a hatodik pedig gondos munkájával elkészítette az épületet a tervek alapján és még sok-sok kéz, sok munkaszerető kéz munkálkodott rajta, hogy olyaná vált, mint a milyen most.

Mindemellett nem mulaszthatom el, hogy két fiatal építésznek, Kós Károlynak és Zrumezky Dezsőnek munkájáról külön kiemelve ne emlékezzem meg. E két fiatal, akkor talán még gyerekember építőművészt hívta meg

BUDAPEST
SZÉKES-
FŐVÁROSI
ÁLLATKERT

Pálmaház és aquarium a tópartról nézve

a székesfőváros tanácsa, hogy Végh Gyula műszaki tanácsos vezetése alatt álló műszaki kirendeltség tervezői munkájában segédkezzenek. Az egész állatkert összes tervezői munkáján ott látjuk kezük nyomát. S a főváros jól járt, amikor a tervezéshez fiatal, kezdő, de magyar és művészkezek segítségét kérte. S hagyta őket dolgozni kedvük szerint. Sok jó tanácssal, útbaigazítással, korrigálással látták el a vezetők s a fiatalok nagy munkakedvvel, szeretettel és becsületesen végezték el a rájuk bízott feladatot. Úgy látszik komolyan akarták elmondani mondanivalójukat. El is mondták. Hiszen nagy siker pecsételte meg munkálkodásukat. Fiatalok voltak, szerető, gondos kezek kormányozták és segítették őket, ezért oly vidám, oly kedves a mi állatkertünk s ezért szerettük meg oly hamar.

Budapest, 1913 január hó.

Györgyi Dénes.

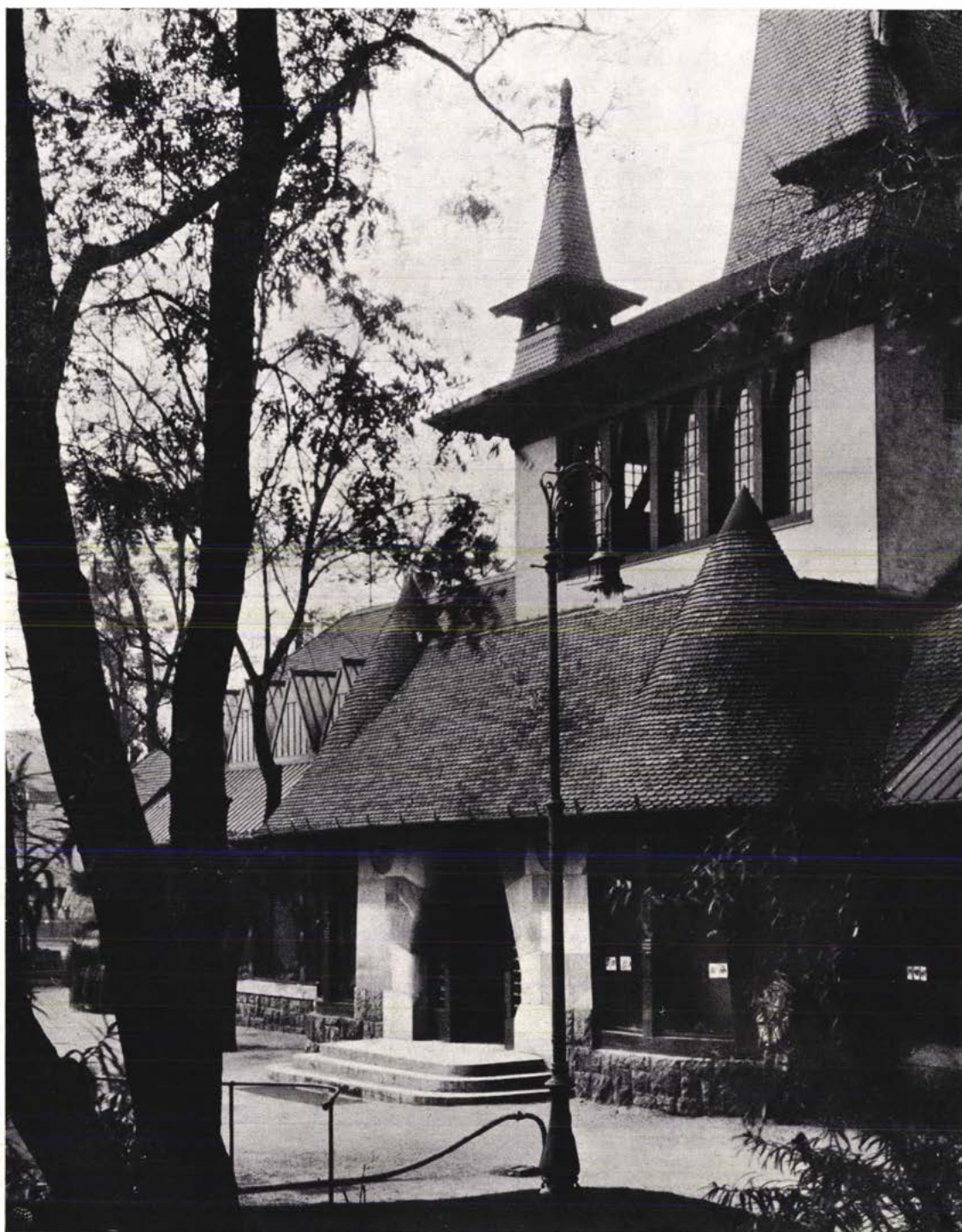

A madárház a tópartjáról nézve

BUDAPEST
SZÉKES-
FŐVÁROSI
ÁLLATKERT

BUDAPEST
SZÉKES-
FŐVÁROSI
ÁLLATKERT

A madárház főbejárója.

BUDAPEST
SZÉKES-
FŐVÁROSI
ÁLLATKERT

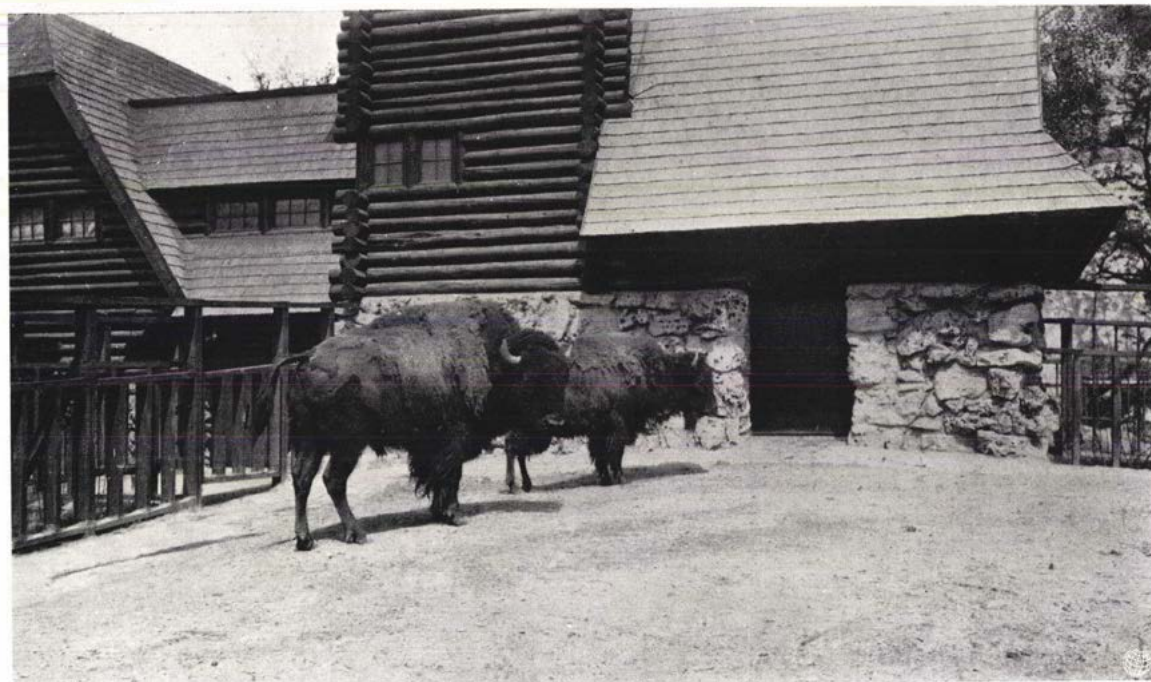
A madárház a mellékbejáró felől nézve

BUDAPEST
SZÉKES-
FŐVÁROSI
ÁLLATKERT

A bivalyház főhomlokzata

A bivalyház részlete

A bivalyház keleti oldalról

BUDAPEST
SZÉKES-
FŐVÁROSI
ALLATKERT

BUDAPEST
SZÉKES-
FŐVÁROSI
ÁLLATKERT

Órlakás a majomház nyugati oldalán